

5. VIAȚA DE FAMILIE

Georgeta MITREA

Diagnoza calității vieții cuprinde în mod necesar stud'ul familiei, calitatea vieții de familie influențând în mod hotărâtor calitatea vieții individului, fie că îl privim ca membru al familiei de proveniență („de orientare”, cum este denumită aceasta în literatura psihosociologică), fie că îl abordăm ca membru al familiei pe care și-a creat-o („familia de procreere”¹). Expunerea rezultatelor obținute în cercetarea efectuată se cere călăuzită de câteva repere teoretice :

1. Fie că au studiat familia extinsă, tradițională, în cadrul căreia activitatea economică are un rol esențial, fie că s-au concentrat asupra familiei neclare, moderne, în cadrul căreia alte funcții devin importante, cercetătorii sînt unanimi în a concepe familia ca un sistem în cadrul căruia se stabilesc relații sociale, biologice, spirituale.

2. Considerînd familia un subsistem social aflat în interdependență cu alte subsisteme și cu întreg sistemul social, în cadrul cercetării integrale a calității vieții vom putea surprinde relațiile acestui domeniu cu celelalte domenii ale calității vieții, ca și dependența funcționării societății ca întreg de realizarea unei funcționalități adecvate a grupului familial. Vom înțelege astfel familia ca o unitate ce îndeplinește un număr de sarcini care răspund atît cerințelor factorilor sociali externi cît și necesităților sau revendicărilor membrilor ei². Po'nim deci de la premisa că orice aspect al vieții de familie este relevant pentru calitatea vieții individului și, în același timp, pentru funcționalitatea societății ca întreg.

Pe baza acestor considerente teoretice, ne vom ocupa de următoarele aspecte ale vieții de familie : relațiile intra-familiale, situația școlară și profesională a membrilor familiei, organizarea timpului liber în cadrul grupului familial, situația familiei monoparentale (subliniem că am investigat percepția de către subiecți a acestor aspecte), atitudinea subiecților față de viață în general.

Mai întii vom prezenta câteva date obiective privind familia, date care sînt caracteristice pentru eșantionul investigat.

¹ Iolanda Mitrofan, *Cuplul conjugal. Armonie și dezarmenie*, București, Editura Științifică și enciclopedică, 1989, p. 20—21.

² Joan Aldous, *The Family Developmental Approach to Family Analysis*, Minneapolis, University of Minnesota, Department of Sociology, 1967, p. 24—37, apud Dan Bănciu s.a., *Adolescenții și familia*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1987, p. 23.

DATE PRIVIND SITUAȚIA FAMILIALĂ A POPULAȚIEI INVESTIGATE

Specificație	Total	Muncitori	Țărani	Intelectuali	Bărbați	Femei	Urban	Rural
Căsătorii	1 703	627	406	270	936	767	958	741
Necăsătorii	347	174	40	36	166	181	218	128
Familii cu copii	1 338	568	275	238	720	618	766	568
Numărul de copii pe familie	1,30	1,37	1,59	1,31	1,26	1,33	1,12	1,54
Talia gospodăriei	3,89	3,91	4,24	3,66	3,87	3,91	3,64	4,23

1. *Relațiile intrafamiliale.* Abordînd dintr-o perspectivă sistemică relațiile dintre membrii familiei (relațiile între soți și relații părinți-copii, dacă ne ocupăm de familia nucleară, în plus, relațiile cu familia de origine, consanguină, dacă privim grupul familial ca grup extins) facem un demers necesar dar insuficient pentru înțelegerea calității vieții de familie. De aceea, vom privi familia ca pe un sistem bazat pe relații sociale în sens mai larg. În ansamblul lor, raporturile de familie reprezintă un tip specific de solidaritate și integrare socială, care implică indivizi aflați într-o interacțiune reciprocă și permanentă, se precizează în cartea „Adolescenții și familia” menționată mai sus. Din această cauză, spun autorii, „relațiile sociale definesc esența vieții de familie”¹. Familia este o instituție cu rol socializator. „Familia este prima unitate cu care copiii au continuu contact și primul context în care se dezvoltă pattern-urile socializării. Ea este o lume cu care nimic nu se poate compara și astfel e cel mai important agent al socializării”².

Rezultatele obținute în cadrul cercetării relevă faptul că în general relațiile cu partenerul de viață sînt apreciate ca bune și foarte bune. Relațiile cu copiii sînt apreciate de către toate categoriile de subiecți ca fiind aproape în exclusivitate foarte bune. Cunoscînd însă diverse aspecte ale conflictelor dintre generații, ne punem întrebarea dacă aceste aprecieri superlative nu sînt mai degrabă o proiecție inconștientă a dorinței ca relațiile respective să fie foarte bune, decît o reflectare a relațiilor reale. (Ne întrebăm, deci, dacă nu cumva subiecții au răspuns la întrebarea: „Cum ați dori să fie relațiile cu copiii dumneavoastră?”)

Toate aceste rezultate ne obligă, în plus, să amintim o concluzie a cercetărilor anterioare în domeniul calității vieții, care relevă următoarea idee: Cu cît aprecierea pe care subiecții trebuie să o facă vizează o sferă mai apropiată de propria lor persoană, cu atît se interpun mai multe mecanisme psihice de autoapărare³.

¹ Dan Banciu ș.a., *Op. cit.*, p. 20.

² Frederik Elkin, Gerald Handel, *The Child and Society*, New York, 1984, p. 127.

³ Cătălin Zamfir (coord.), *Indicatori și surse de variație a calității vieții*, București, Editura Academiei, 1984, p. 104.

Relațiile cu generația parentală sînt percepute de către subiecți în general tot în manieră pozitivă, deși cu o doză de rezervă ceva mai accentuată. La rîndul ei, această rezervă este vizibil mai pronunțată în cazul relațiilor cu socrii decît în cazul relațiilor cu părinții. Situația ne îndreptățește să avansăm următoarele ipoteze :

a. fiind vorba de familie ca grup extins și nu de familia nucleară, subiecții privesc relațiile respective cu o mai mare detașare, ceea ce le permite să fie mai realiști ;

b. percepția subiecților reprezintă o reflectare relativ corectă a situației reale. Este vorba de caracterul problematic al relațiilor dintre generații datorat unui mod de concepere a educației care, de multe ori, în loc să favorizeze o desprindere lină, firească a tinerilor de familia consanguină, face ca aceasta să se producă exploziv și cu urmări frustrante pentru ambele generații. Ocupîndu-se de aceste aspecte, psihoanalistul W. Stekel spune următoarele : „Detașarea de familie este cea mai mare problemă a fiecărui om. Această detașare nu înseamnă învingerea familiei ci, doar înfrîngerea atașamentului față de aceasta. Adesea această detașare antrenează dispute, conflicte, ranchiune”¹.

Datele obținute în cadrul cercelării noastre permit să desprindem unor informații în legătură cu percepția relațiilor intrafamiliale la nivelul anumitor categorii socioprofesionale. Este vorba, în mod concret, despre caracterul vădit mai puțin pozitiv al aprecierii relațiilor cu socrii la grupul de țărani și la grupul de casnice. În primul caz presupunem că aceasta se datorează menținerii în mediul rural, în mai mare măsură decît în mediul urban, a familiei extinse, în cadrul căreia mai multe generații se gospodăresc împreună, ceea ce creează cauze sporite de manifestare a conflictelor între generații. De altfel, așa cum rezultă din tabel, această categorie de subiecți are cea mai mare talie a gospodăriei. În cazul casnicilor considerăm că este vorba de lipsa de independență economică. În plus, la această categorie talia gospodăriei are de asemenea o valoare ridicată (4, 11). După cum se observă din situația alăturată, tocmai aceste două categorii de subiecți au cele mai scăzute valori în aprecierea tuturor relațiilor intrafamiliale.

APRECIEREA RELAȚIILOR DE FAMILIE DE CĂTRE POPULAȚIA STUDIATĂ

Specificație	Relații bune și foarte bune cu			
	soțul (soția)	copiii	părinții	socrii
Total	89,0	95,5	74,1	59,9
Urban	90,2	96,7	75,6	62,7
Rural	87,4	93,6	72,0	56,0
Muncitori	89,3	96,2	84,2	66,9
Țărani	87,5	92,4	60,7	48,2
Intelectuali	92,2	97,1	87,0	71,5
Casnice	80,0	92,1	59,4	46,6

¹ Wilhem Stekel, *Lettres à une mère*, Paris, Gallimard, 1939, p. 265.

2. *Perceperea situației proprii și a situației copiilor în legătură cu profesia și cu studiile.* Ne-au interesat, desigur, gradul de satisfacție în raport cu profesia și posibilitățile de instruire și implicit aspirațiile subiecților în aceste domenii. Fiind vorba de o analiză a vieții de familie, s-a impus și stabilirea unei corelații între cele două domenii ale calității vieții: munca (respectiv profesia) și familia.

Satisfacția față de profesie se înscrie în general între coordonatele potrivit de mulțumit și nemulțumit. Media calculată pentru diverse categorii a scos în evidență unele diferențe (media este mai mare la subiecții din mediul urban decât la cei din mediul rural, de asemenea mai mare la bărbați decât la femei); aceste diferențe însă nu sînt mari.

Aprecierea de către subiecți a accesibilității formelor de învățămînt dorite a permis constatarea că femeile au o mai mare insatisfacție în comparație cu bărbații. Considerăm că acest mod de percepție reflectă situația obiectivă: societatea noastră păstrează încă elemente de discriminare în ceea ce privește șansele femeilor în raport cu cele ale bărbaților (ne referim la existența încă a repartizării inechitabile a muncii în familie, în defavoarea femeii, fapt ce determină în general ca acestea să trăiască satisfacții în planul profesional și al școlarității mai mult indirect, prin soții și copiii lor; se produce ceea ce am putea numi un consum al șanselor prin delegați). Această idee este confirmată de obținerea unor rezultate similare la întrebarea despre gradul în care locul de muncă corespunde cu capacitățile proprii.

3. *Organizarea timpului liber în familie.* Percepția modului în care este organizat timpul liber în cadrul familiei cunoaște, în mod firesc, diferențieri în funcție de vîrstă, sex, categorie socioprofesională. Fiecare categorie face aprecierea de pe propriile poziții, în funcție de situația care îi este caracteristică. O diferență relativ mică s-a remarcat între femei și bărbați. (După cum era de așteptat, femeile se dovedesc a fi mai puțin satisfăcute de acest aspect decât bărbații.) O diferență mai mare s-a înregistrat între mediile de rezidență. Subiecții din mediul rural sînt în mod clar mai puțin satisfăcuți de organizarea timpului liber în cadrul familiei. Relația de concordanță cu situația obiectivă este evidentă. Se știe că familia rurală dispune de un buget de timp liber, mai redus decât familia urbană și era de așteptat ca modul de organizare a timpului liber să fie mai puțin satisfăcător pentru ea. La aceeași concluzie am ajuns, pe baza datelor obținute, în legătură cu categoria socioprofesională a țăranilor.

4. *Familia monoparentală.* Acest tip de familie are o situație aparte. Este recunoscut că familia monoparentală e grevată de probleme mai mari decât familia biparentală. Această situație a fost confirmată de cercetarea noastră, care s-a axat pe modul în care familia de acest gen se autopercepe. Trebuie făcută precizarea că familia monoparentală înseamnă familia în care unul dintre cei doi părinți lipsește — fie că este vorba despre divorț, fie că este vorba despre deces, fie că familia s-a constituit de la început astfel. Comparînd răspunsurile date de cei 49 subiecți aparținînd unor asemenea familii la cîteva întrebări, cu cele obținute pe total eșanșion și pe sexe au rezultat diferențe foarte mari, în sensul că cei 49 de subiecți dovedesc un grad de satisfacție mult mai scăzut în comparație cu restul subiecților în ceea ce privește viața

de familie, veniturile, viața de zi cu zi, realizările obținute pînă în prezent. De asemenea, acest grup are momente de bucurie mult mai rare și momente de necaz, de supărare mult mai dese decît celelalte grupuri. Concluzia este că acest deficit de structură a familiei afectează clar calitatea vieții acestor familii. Literatura psihopedagogică arată că în asemenea cazuri este în mod cert afectată capacitatea adaptativă a copiilor care vor suferi de carențe afective și vor înregistra eșecuri de adaptare mai mari decît copiii din familiile normale.

Atitudinea față de viață în general. Cercetarea pe care am efectuat-o ne-a permis să corelăm percepțiile subiecților vizavi de diverse aspecte ale vieții, majoritatea privind viața de familie. De asemenea, am încercat să facem comparații sintetice în funcție de criteriile sex și vîrstă.

O constatare a fost aceea că femeile au un grad mai redus de satisfacție decît bărbații, indiferent care aspect al vieții a fost investigat: viața de familie în general, viața cotidiană, momentele de bucurie și satisfacție, momentele de necaz și insatisfacție. Cauza a fost menționată deja: diviziunea muncii în cadrul familiei, cu repartizarea responsabilităților în defavoarea femeilor.

Un indicator subiectiv relevant pentru calitatea vieții este frecvența momentelor de bucurie și satisfacție. După cum a rezultat din cercetarea noastră, această frecvență corelează semnificativ (s-a utilizat formula lui Pearson) cu diversele aspecte ale vieții de familie: relațiile intrafamiliale, situația școlară și profesională a copiilor, calitatea învățămîntului urmat de aceștia, viața de familie, în general, ceea ce a realizat individul în viață. În schimb, această frecvență nu corelează semnificativ cu starea civilă a subiecților. Concluzia este că toate laturile vieții de familie au un rol important în crearea stării de satisfacție, de bucurie, atît de necesară omului. Rezultatele sugerează, de asemenea, că a nu fi căsătorit nu afectează calitatea vieții individului în măsura în care o afectează a fi integrat într-o familie lacunar structurată.